

tehnolohii v osviti ta nautsi: zb. materialiv III vseukr. konferentsii (28 kvit. 2021 r.). Un-t im. B. Hrinchenka. m. Kyiv. Ukraina. 2021. S. 131–134. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726808/>.

7. Onopchenko O. Vidkryte osvितnie seredovyshe ta yoho intehratsiia u virtualnyi prostir Internetu. Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy. 2015. Vyp. 1. S. 94–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2015_1_19.

8. Rostoka M. L., Bondarenko T. S., Keberliain-Kerler Yu. Aktualizatsiia naukovu-analitychnoho suprovodu vidkrytoi osvity i nauky. Merezha shkil novatorstva Ukrainy: rozvytok profesiinoi kompetentnosti kerivnykh, naukovu-pedahohichnykh i pedahohichnykh pratsivnykiv u konteksti realizatsii neperervnoi osvity: monohrafiia / za nauk. red. N. I. Bilyk. Poltava; Kyiv : PANO im. M. V. Ostrohradskoho, 2025. S. 56–66. DOI: <https://doi.org/10.33272/conf.PANO.2025.27.11>.

9. UNESCO Recommendation on Open Science [Electronic resource]. Paris : UNESCO; 2021 URL: <https://www.unesco.org/en/open-science>.

10. Yaroshenko T. Vidkryti dostup, vidkryta nauka, vidkryti dani: yak tse bulo i kudy ydemo: (do 20-littia Budapeshtskoi initsiatyvy Vidkrytoho dostupu). *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*. 2021. № 8. S. 10–26. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.8.2021.247582>.

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП І ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

OPEN ACCESS AND ELECTRONIC RESOURCES OF EDUCATIONAL LIBRARIES AS MECHANISMS FOR ADAPTATION OF EDUCATIONAL INFRASTRUCTURE

Наталія КРОПОЧЕВА, науковий співробітник, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Київ, Україна

Natalia KROPOCHEVA Researcher, V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine,

email: veritas59@i.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7025-8272>

В умовах цифровізації освітньої системи освітянські бібліотеки як її невід’ємний інституційний компонент, дедалі активніше орієнтуються на впровадження принципів відкритого доступу та розвиток електронних бібліотечних ресурсів. У цьому контексті електронні бібліотечні ресурси виконують функцію адаптивних інструментів між освітньою інфраструктурою та користувачами, мінімізуючи залежність освітнього процесу від фізичних, організаційних, просторових та часових обмежень.

З огляду на зазначене, доцільним є уточнення базових термінів і понять інформаційного повідомлення, зокрема понять «адаптація», «освітянські бібліотеки», «електронні ресурси» та «відкритий доступ», інтерпретація яких у різні періоди відображає еволюцію наукових підходів до організації освітньої та інформаційної інфраструктури.

Поняття «адаптація» в Педагогічному словнику С. Гончаренка, визначається як «приспособування в процесі еволюції будови, функцій, поведінки <...> до певних умов існування» [3, с. 14].

Термін «освітянські бібліотеки», розглянуто в названому вище словнику «як культурно-освітній і науково-інформаційний заклад, який збирає і зберігає друковані й рукописні матеріали, організовує громадське користування літературою й провадить довідково-бібліографічну роботу» [3, с.40]. Відмітимо той факт, що визначення стосується поняття «бібліотека», що здається нам доцільним для використання в рамках нашого

повідомлення, враховуючи те, що дефініція поняття «освітнянські бібліотеки» вживається в Законі України «Про бібліотеки бібліотечну справу» в сенсі уточнення змісту поняття «мережа освітянських бібліотек» [6].

Електронні ресурси, у свою чергу, інтерпретуються як «інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі і представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів» [2, с. 18].

Під відкритим доступом, – як зазначається в Будапештській Ініціативі, – розуміється «безплатний доступ через публічний інтернет, який дозволяє читачам читати, завантажувати, копіювати, поширювати і друкувати, шукати, посилатися, індексувати, передавати як дані чи використовувати з іншої легальної мети без фінансових і технічних бар'єрів, лише зберігаючи цілісність роботи і посилаючись на автора» [1]. У національному контексті важливим етапом інституціоналізації цієї концепції стала Одеська декларація ГО «УБА» (2019 р.), у якій представники університетських бібліотек та академічної спільноти України задекларували підтримку Плану S і наголосили на необхідності розвитку національної інфраструктури відкритого доступу, зокрема інституційних репозиторіїв [5].

Продовжимо виклад основних положень нашого дослідження виокремленням бібліографічних видань в структурі електронних ресурсів, які є визначальним напрямом діяльності освітянських бібліотек, а відтак і Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (надалі –ДНПБ України). Так, в рамках науково-дослідної роботи «Освітнянські бібліотеки як суб'єкт проектування освітнього середовища в умовах цифровізації (2023–2025 рр.) фахівцями бібліотеки підготовлено і оприлюднено науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Нова Українська школа – ключова реформа шкільної освіти в умовах цифровізації суспільства: стан, досягнення та перспективи розвитку» [4].

Як приклад наявних адаптивних практик, напрацьованих освітянськими бібліотеками, розглянемо підготовку згаданого бібліографічного видання в контексті адаптації до змін в освітній галузі та суспільних запитів.

Огляд практики підготовки названого вище видання дає змогу виокремити кілька взаємопов'язаних видів адаптації.

Організаційно-структурна адаптація проявляється у зміщенні акценту на нормативно-правову, науково-методичну і практикоорієнтовну складові бібліографічного дослідження, що зумовлено розробленням та синхронізацією сукупності нормативно-законодавчих актів, що відображали наявні суспільні та освітні запити, синхронне розроблення методологічних засад НУШ.

Змістова адаптація полягає в оновленні змістового наповнення бібліографічного покажчика, відображаючи еволюцію концепції реформи, трьохетапну модель впровадження концепції Нової української школи.

Комунікаційна адаптація пов'язана з орієнтацією бібліографічних видань на широке коло користувачів та нові формати взаємодії, що сприяють поширенню ідей НУШ серед освітянської спільноти, посилюючи роль бібліотеки як ключової ланки полілогу освіти, науки і практики.

Цифрова адаптація проявляється у створенні електронних версій бібліографічних видань, їх інтеграції в галузеві бібліотечні ресурси, забезпеченні відкритого доступу. Розміщення електронних версій бібліографічних видань на вебпорталі бібліотеки впливає на розширення аудиторії користувачів, у тому числі за межами України.

Таким чином, адаптація інформаційно-бібліографічних ресурсів до умов цифровізації освіти є важливою складовою інформаційного забезпечення потреб системи сучасної освіти та розвитку відкритого освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Будапештська ініціатива відкритого суспільства [Електронний ресурс]: Декларація. ГО «Інститут відкритого суспільства»; переклад укр. мовою: А. Василенко

Будапешт, 2002. URI: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/> (дата звернення: 01.02.2026).

2. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень : *словник-довідник*. Вид. 2-е, виправлене та доповнене / Упоряд.: Спирін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В., Кільченко А. В. та ін. К. : ЦП Компринт, 2019. 76 с. URL: <https://surl.li/kdzskx>.

3. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. 373, [1] с. URL: <https://surl.li/rgnpzd>.

4. Нова Українська школа – ключова реформа шкільної освіти в умовах цифровізації суспільства: стан, досягнення та перспективи розвитку : *наук.-допом. бібліогр. покажч.* / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, від. наук.-освітніх інформ. ресурсів і метод. супроводу освітянських бібліотек ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Романова Г. М., Бондарчук О. Б., Коваленко С. Г., Кропочева Н. М., Павленко Т. С., Жигалюк А. В. ; наук. ред. Пономаренко Л. О.]. Електрон. вид. Київ : Ямчинський О. В., 2025. 367 с. DOI: 10.33407/lib.NAES.id/746499.

5. Одеська декларація про підтримку плану S : *Заява Секції Української бібліотечної асоціації* // Українська бібліотечна Асоціація. URL: <https://ula.org.ua/komanda/sektsii/1199-dokumenty-sektsiy/4338-odeska-deklaratsiya-pro-pidtrymku-planu-s>.

6. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР / Верховна Рада України // Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2026).

References:

1. Budapesht's'ka initsiatyva vidkrytoho suspil'stva [Elektronnyy resurs] : Deklaratsiya. NO «Instytut vidkrytoho suspil'stva» ; pereklad ukr. movoyu: A. Vasylenko Budapesht, 2002. URI: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/> (data zvernennya: 01.02.2026).

2. Vykorystannya elektronnykh vidkrytykh system dlya informatsiyno-analitychnoyi pidtrymky pedahohichnykh doslidzhen' : slovnyk-dovidnyk. Vyd. 2-e, vypravlene ta dopovnene / Uporyad.: Spirin O. M., Ivanova S. M., Yatsyshyn A. V., Kil'chenko A. V. ta in. K. : TSP Komprynt, 2019. 76 s. URL: <https://surl.li/kdzskx>.

3. Honcharenko S. U. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk. Kyyiv : Lybid', 1997. 373 s. URL: <https://surl.li/rgnpzd>.

4. Nova Ukrayins'ka shkola – klyuchova reforma shkil'noyi osvity v umovakh tsyfrovizatsiyi suspil'stva: stan, dosyahnennya ta perspektyvy rozvytku : nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch. / NAPN Ukrayiny, DNPB Ukrayiny im. V. O. Sukhomlyns'koho, vid. nauk.-osvitnikh inform. resursiv i metod. suprovodu osvityans'kykh bibliotek ; [uporyad.: Ponomarenko L. O., Romanova H. M., Bondarchuk O. B., Kovalenko S. H., Kropocheva N. M., Pavlenko T. S., Zhyhalyuk A. V. ; nauk. red. Ponomarenko L. O.]. Elektron. vyd. Kyyiv : Yamchyns'kyu O. V., 2025. 367 s. DOI: 10.33407/lib.NAES.id/746499.

5. Odes'ka deklaratsiya pro pidtrymku planu S : *Zayava Sektsiyi Ukrayins'koyi bibliotechnoyi asotsiatsiyi*. Ukrayins'ka bibliotechna Asotsiatsiya. URL: <https://ula.org.ua/komanda/sektsii/1199-dokumenty-sektsiy/4338-odeska-deklaratsiya-pro-pidtrymku-planu-s>.

6. Pro biblioteky i bibliotechnu spravu [Elektronnyy resurs] : Zakon Ukrayiny vid 27.01.1995 r. № 32/95-VR / Verkhovna Rada Ukrayiny // Zakonodavstvo Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennya: 20.01.2026).